

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра міжнародних економічних відносин

Кисельова Ксенія Сергіївна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
«СВІТОВІ ФІНАНСОВІ КРИЗИ, ЇХ ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА
ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ»

Спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Студента (ки) IV курсу
групи МЕ-61а

(підпис)

Кисельової К.С.

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____
(підпис)

Кисельова К.С.

Керівник к.е.н., старший викладач

(підпис)

Тарасенко С.В.

Суми – 2020 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

на тему

«СВІТОВІ ФІНАНСОВІ КРИЗИ, ЇХ ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА
ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ»

Студентки Кисельової Ксенії Сергіївни

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 40 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 42 найменувань, який розміщено на 5 сторінках. Робота містить 14 таблиць і 15 рисунків.

Ключові слова: ФІНАНСОВІ КРИЗИ, ВАЛЮТНИЙ КУРС, ІНФЛЯЦІЯ, ВВП, ФІНАНСОВА КРИЗА 2020, ПОЛІТИКА РЕАГУВАННЯ, ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ КРИЗИ.

Мета роботи – формування теоретико-методичних основ аналізу явища фінансових криз та розроблення заходів в рамках політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р.

Об'єктом дослідження є світові фінансові кризи.

Предметом дослідження є процеси розгортання світової фінансової кризи 2020 року та розроблення заходів в рамках політики реагування на її розгортання.

У процесі дослідження використовувались відповідні методи: індукція, дедукція, аналіз, синтез, системний та логічний, порівняльний підходи.

Інформаційною базою роботи є дані Національного банку України, Світового банку, Державної служби статистики України, аналітичних агенцій світу, праці українських та зарубіжних вчених з питань світових фінансових криз, а також аналітичні огляди та звіти відомих аналітиків, політологів та економістів.

Теоретичні та практичні результати: у роботі досліджено сутність, типи та причини виникнення фінансових криз; здійснено історичний огляд світових фінансових криз; виявлено особливості фінансових криз двадцятого і двадцять першого сторіч; систематизовано показники оцінки фінансових криз; проаналізовано індикатори фінансової кризи 2020 р. у світі та Україні; запропоновано напрямки та інструменти політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні.

За результатами дослідження сформульовані такі висновки:

- для аналізу світових фінансових криз доцільно використовувати чотири основні показники, що характеризують фінансові кризи: валютний курс, ВВП, інфляція;

- більшість економік світу демонструють зниження темпів зростання ВВП та незначні інфляційні процеси. Коливання валютних курсів країн були зупинені діями національних банків та іншими підтримуючими заходами. Валюти більшості розвинених і країн, що розвиваються зміцнилися по відношенню до долара;

- на фоні негативної картини світової економіки, економіка України не зазнає критичних збитків від пандемії завдяки банківській системі та вибіркового впливу на галузі.

- фінансова криза 2020 р. формує як негативні, так і позитивні економічні явища. Одним із найважливіших позитивних явищ є зростання конкуренції і формування попиту на базові інновації шостого технологічного укладу, впровадження яких суттєво підвищить конкурентоспроможність товарів та послуг України в міжнародному просторі;

- фіскальні та монетарні заходи країн та міжнародних інституцій є основними інструментами подолання кризи;

- фінансово-економічна ситуація в умовах пандемії Covid-2019 може бути покращена за допомогою комплексної системи заходів та проведення різних видів політики стимулювання попиту та пропозиції, зокрема

підприємницької активності, розроблення та впровадження інновацій. Запропоновано напрямки реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні:

1) стимулювання пропозиції: зниження ставки проценту; зниження податків; заходи, направлені на створення та використання нових технологій та ін.

2) стимулювання попиту: державні витрати (цільові програми та створення базових підприємств галузей на умовах державно-приватного партнерства); розвиток внутрішнього попиту на основі створення виробничих інноваційних кластерів з робочими місцями з вищесереднім рівнем заробітної плати та ін.

Елементи наукової новизни: у дослідженні вперше сформовано позитивні та негативні явища фінансової кризи 2020 р., запропоновано напрямки та інструменти політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні.

Апробація результатів дослідження здійснена на Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку» у 2020 р.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2020 рік.

Рік захисту роботи – 2020 рік.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ (науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)

студенту IV курсу, групи МЕ-61а

Кисельової Ксенії Сергіївни

1. Тема роботи «Світові фінансові кризи, їх прояви, наслідки та заходи попередження», затверджена наказом по університету від «07» квітня 2020 року № 0516-III.
2. Термін подання студентом закінченої роботи «12» червня 2020 року
3. Мета кваліфікаційної роботи: формування теоретико-методичних основ аналізу явища фінансових криз та розроблення заходів в рамках політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р.
4. Об'єкт дослідження: світові фінансові кризи.
5. Предмет дослідження: процеси розгортання світової фінансової кризи 2020 року та розроблення заходів в рамках політики реагування на її розгортання.

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах: Національного банку України, Світового банку, Державної служби статистики України, аналітичних агенцій світу, а також аналітичні огляди.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної бакалаврської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети

Розділ 1. «Теоретико-методичні основи аналізу явища фінансових криз». Термін подання: 01.05.2020.

У розділі 1 необхідно дослідити типи та причини виникнення фінансових криз, здійснити історичний огляд світових фінансових криз, проаналізувати систему показників оцінки фінансових криз.

Розділ 2. «Аналіз динаміки економічних показників в період світової кризи 2020 р.». Термін подання: 25.05.2020.

У розділі 2 необхідно: проаналізувати процеси коливання валютного курсу, темпи росту світового ВВП, інфляцію.

Розділ 3 «Сценарії розвитку фінансової кризи 2020: формування політики реагування». Термін подання: 12.06.2020.

У розділі 3 необхідно: розробити сценарії розвитку фінансової кризи 2020 р. та сформулювати заходи в рамках політики реагування на розгортання кризи в Україні.

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Тарасенко С.В., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин	20.04.2020	20.04.2020
2	Тарасенко С.В., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин	01.05.2020	01.05.2020
3	Тарасенко С.В., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин	25.05.2020	25.05.2020

9. Дата видачі завдання: «10» квітня 2020_року

Керівник кваліфікаційної

роботи

(підпис)

С.В. Тарасенко

(ініціали, прізвище)

Завдання до виконання одержав

(підпис)

К.С. Кисельова

(ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЯВИЩА ФІНАНСОВИХ КРИЗ.....	12
1.1 Типи та причини виникнення фінансових криз.....	12
1.2 Історичний огляд світових фінансових криз.....	18
1.3 Система показників оцінки фінансових криз.....	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ В ПЕРІОД СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ 2020 РОКУ.....	27
2.1 Аналіз процесів коливання валютного курсу.....	27
2.2 Темпи росту світового ВВП як індикатор фінансової кризи.....	31
2.3 Інфляція як наслідок світової фінансової кризи.....	34
РОЗДІЛ 3 СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ 2020: ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ РЕАГУВАННЯ.....	38
3.1 Прогноз розвитку української та світової економіки.....	38
3.2 Розроблення рекомендацій щодо політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 в Україні.....	44
ВИСНОВКИ.....	50
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	53
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Явище світової економічної кризи для людства не є новим. Так, 2008-й рік розпочався іпотечною кризою в США, падінням цін на акції, банкрутством банків. Це позначилось на основних макроекономічних показниках країн з розвинутою економікою, а згодом перейшло у глобальну рецесію. Станом на 2019-й рік більшість країн оговталась після кризи 2008-го року, проте деякі так і не повернули до кризової траєкторії економічного зростання.

У кризовому 2008-му році котирування на фондових ринках знизилися приблизно на 50%, кредитні ринки були заморожені, почалися масові банкрутства, рівень безробіття зріс вище 10%, а світовий річний ВВП скоротився більше ніж на 10%.

На початку березня 2020 р. ціни на фондовому ринку США за 15 днів знизилися на 20%. Таке падіння котирувань виявилось найсерйознішим з часів кризи 2008-2009 років. Провідні фінансові компанії, наприклад, Goldman Sachs, JP Morgan і Morgan Stanley, очікують суттєве скорочення світового ВВП. За прогнозом міністра фінансів США, рівень безробіття може зрости до 20% (що вдвічі більше максимального рівня під час кризи 2008 р. Стабільно-негативний стан спостерігається також на всіх європейських фондових майданчиках.

На початку нового десятиліття року будь-який прогноз економічного розвитку можна було ставити під сумнів, відчуваючи початок рецесії через пандемію COVID-19. Вперше світова економіка входить в рецесію, каталізатором якої виступає пандемія – явище, що не піддається контролю та регулюванню. Це формулює проблему складності оцінки глибини та темпів протікання кризи, а також прогнози її розвитку, оскільки суттєву роль на перебіг економічних процесів будуть здійснювати «сигнали» про поширення захворюваності, можливу другу хвилю та витрати у сфері охорони здоров'я.

Рецесія, спричинена COVID-19, призводить до підвищення рівня безробіття, скорочення економічної ефективності, нестабільного валютного курсу та потенційної ескалації рівня інфляції. Відповідно актуальним є аналіз процесів розгортання та протікання світової фінансової кризи 2019-2020 рр. для розроблення системи заходів зменшення/протидії її наслідків, а також чіткого розуміння що відбувається з економікою сьогодні і які сценарії розвитку економічних процесів є найбільш ймовірними.

Об'єктом дослідження є світові фінансові кризи.

Предметом дослідження є процеси розгортання світової фінансової кризи 2020 року та розроблення заходів в рамках політики реагування на її розгортання.

Мета роботи – формування теоретико-методичних основ аналізу явища фінансових криз та розроблення заходів в рамках політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р.

Для досягнення мети дипломної роботи були визначені такі завдання:

- систематизація теоретико-методичних основ аналізу явища фінансових криз;
- аналіз динаміки економічних показників в період світової кризи 2020 р.;
- розроблення сценаріїв розвитку світової фінансової кризи 2020 р.: формування політики реагування;
- розроблення напрямків та інструментів політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні.

У процесі дослідження використовувались відповідні методи: індукція, дедукція, аналіз, синтез, системний та логічний, порівняльний підходи.

Теоретичною основою дослідження світових фінансових криз стали думки та концепції, представлені в роботах вітчизняних та закордонних науковців: Д. Бхоумік, В. Козирьова, Т. Васильєва, О. Заруцька, В. Бойченко,

Муса А. Субех, Н. Довга, Н. Насер, О. Барановський, С. Бестужева, Ю. Покатаєва.

Інформаційною базою роботи є дані Національного банку України, Світового банку, Державної служби статистики України, аналітичних агенцій світу, а також аналітичні огляди.

Практичне значення дослідження: розроблено напрямки та інструменти політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні.

Наукова новизна: у дослідженні вперше сформовано позитивні та негативні явища фінансової кризи 2020 р., запропоновано напрямки та інструменти політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні.

Апробація результатів дослідження здійснена на Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку» у 2020 р.

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 40 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 42 найменувань, який розміщено на 5 сторінках. Робота містить 14 таблиць і 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЯВИЩА ФІНАНСОВИХ КРИЗ

1.1 Типи та причини виникнення фінансових криз

Світові фінансові кризи з'явилися разом з першими грошима. У наш час вони не є рідким явищем, повторюються все частіше, зумовлюються як змінами технологічних укладів, так і постійними шоками, що формуються глобалізацією. Нові фінансові кризи помітно вирізняються від попередніх, їх особливості формуються економічним базисом та глобалізованими економічними відносинами.

Фінансові кризи виникають, коли економіка піддається шокам, причинами яких виступають різні фактори. Тобто будь-яка криза – це складний багатоступінчатий або різкий процес, який має вплив на усі сфери, зокрема економічну, фінансову, демографічну, соціальну та політичну. В.В. Ковальов [11] у своїй праці «Система попередження валютного і фінансового криз в умовах глобалізації економіки» узагальнює кризи як:

- сукупність руйнівних процесів у фінансово-економічній сфері;
- порушення рівноваги у сфері світових та внутрішніх відносин;
- тяжкий перехідний стан економіки з непередбачуваними наслідками;
- різко негативний ланцюг, який охоплює усі фінансові показники, зокрема банки, валюту, біржі, державні бюджети, усі сегменти країн.

Фінансова криза – це суттєвий шок у фінансовій системі, що призводить до порушення функції усієї фінансової системи. Вирізняють такі фінансові кризи: банківська криза, валютна криза, боргова криза, крах на фондовому ринку, а також спекулятивна бульбашка та вибух.

Фінансова криза визначається як колапс фінансової системи. Під фінансовою системою розуміються всі фінансові установи, які здійснюють

посередництво ресурсів між позикодавцями та позичальниками, фондові біржі та центральні банки, які виступають кредиторами останніх курортів. Фінансова криза часто передбачає раптове падіння вартості активів та / або фінансових установ. Це часто корелює з крахами на фондовому ринку, банківською панікою та вилученням активів інвесторів. Зниження цих значень може спричинити значні загрози загальній економічній стабільності країн та світу в цілому. Іншими словами, коли банки або інвестиції швидко знижують вартість – зазвичай це за кілька днів або тижнів – це можна назвати початком фінансової кризи.

Загалом можемо сказати, що XXI століття – це новий етап у фінансовій системі. Починаючи з кінця XX століття, світ піддається інтенсивній низці глобалізаційних та інтеграційних перетворень, завдяки яким формується єдиний світовий фінансовий ринок. Величезний вплив на економічну систему мають так звані «фінансові технології», які перетворили гроші у електронну операцію. Усе почалось з відмови від рудиментів золотого стандарту, через що світ став самостійним та не таким залежним від фізичної реальності. Нові інформаційні технології залишають помітний відбиток на формуванні єдиного фінансового ринку. Так, щодня проводяться віртуальні операції з переведення мільйонів, а то й мільярдів доларів між країнами світу без прямого фізичного контакту. Розвиток цифрових технологій, телекомунікацій, комп'ютеризації сформував нову сучасну фінансову цивілізацію.

В економіці з'явилися економічні інструменти, які в минулому були «тінню», такою собі страховкою для реальної економіки. Річ йде про деривативи – договори, які передбачають купівлю/продаж активів у майбутньому на зазначених умовах. Не дивлячись на сучасність і актуальність даного інструменту слід зазначити, що деривативи виявилися поза правовою системою і цим самим прискорили відокремлення валютно-фінансової сфери від реальної економіки. Тобто, на сьогоднішній день, ринок

товарів та фінансовий ринок не залежать один від одного, а такий бум торгівлі цінними паперами лише збільшив ризики у фінансовому секторі. Наприклад, у минулому, під час попередніх криз, будь-які людські заощадження тримались в цінних паперах з фіксованим доходом, а також на ощадних рахунках, у той час як сьогодні три четверті заощаджень беруть участь у біржових спекуляціях.

Поєднання інформаційних та фінансових комунікацій призвело до злиття цих сфер діяльності, а також до створення нового простору. Транснаціональні операції, щоденний рух капіталу вийшли зі строю, оскільки не мають сильного юридичного контролю та моніторингу за світовими транзакціями. Проте, дана медаль має й іншу сторону – таке переливання фінансових ресурсів є одним з найефективніших заходів скорочення соціально-економічного розриву в розвитку між країнами.

Аналізуючи сучасне світове валютно-фінансове середовище можна зробити висновок, що це доволі нестійка, але динамічна модель. Вона потребує більшого контролю та регулювання, оскільки впливає на фінансовий ринок самим різним чином – водночас штовхає прогрес в маси, і проковує більш глибоку прірву криз, яка торкнеться усіх без виключення країн за рахунок ефекту «доміно».

На сьогодні дослідниками виявлені деякі фактори, що зумовлюють кризи, але це досить поверхнево і дає поштовх дослідити ситуацію більш глибоко, як у нашому випадку. Основні фактори – макроекономічний дисбаланс, внутрішні або зовнішні поштовхи. Фінансові кризи іноді зумовлені ірраціональними факторами. До них відносяться раптовий рух банків, зараження та переливи серед фінансових ринків, обмеження арбітражу під час стресу, виникнення сукупності активів, кредитних сутичок та пожеж, та інших аспектів, пов'язаних з фінансовими потрясіннями.

Різке зростання цін на активи, яке іноді називають «бульбашками», що часто супроводжуються крахами, існували протягом століть у різних країнах

світу, зокрема в США. Ціни на активи з часом, як здається, відхиляються від основи і демонструють шаблони відмінні від стандартних, моделі з ідеальними фінансовими ринками.

Швидке збільшення кредитів – ще один поширений фактор з ланцюговою дією, який впливає на фінансові кризи. Скорочення, накопичення та збільшення ризику за рахунок швидкого кредитування разом з підвищенням цін на активи, часто передують кризам. Структурні фактори також включають фінансову лібералізацію та інновації.

Фінансова лібералізація, особливо, коли вона погано розроблена та упорядкована, а також фінансові інновації можуть викликати кредитний бум і призвести до надмірного збільшення важелів позичальників та позикодавців, тим самим сприяючи більшому ризику.

Зважаючи на те, що кризи можуть набувати різних форм та з'являться по різних причинах, в економічній літературі немає чіткої класифікації та відповідей. Не дивлячись на це, дослідники, зокрема О. Барановський [1], у своїх працях змогли сформулювати конкретні визначення типів криз, в даному випадку за сегментацією (див. табл. 1.1)

Таблиця 1.1 – Типи фінансових криз за сегментацією

Назва	Коротка характеристика
Валютна криза	Криза, яка починається з сильної девальвації валюти, яку держава утримує штучно та намагається захистити за рахунок збільшення рівня проц. ставок, а також накладання контролю за капіталом.
Банківська криза	Криза, під час якої більша частина банків стає банкрутами, тобто неплатоспроможними. У цій ситуації ринкова вартість активів перевищує величину зобов'язань.
Боргова криза	До цього типу відноситься криза внутрішнього і зовнішнього боргу.
Системна криза	Криза системного типу охоплює всю фінансову систему, тобто усі вищеописані типи.
Структурна (локальна) криза	Характеризується занепадом окремих галузей/комплексів народногосподарського значення.

Валютна криза – це спекулятивна атака [30] на вартість валюти, що призводить до різкого знецінення або змушення влади продавати валютні резерви та підвищувати внутрішні процентні ставки для захисту валюти. Валютні кризи завжди були особливістю міжнародної валютної системи, як під час Бреттон-Вудської системи узагальнених фіксованих паритетів серед основних промислово розвинених країн у період після Другої світової війни, так і після її розпаду на початку 1970-х.. Валютна криза майже завжди провокує період зростання інфляції та інфляційних очікувань.

Банківські кризи є досить поширеним, але найменш зрозумілим типом криз. Це явище дослідили у 2008 році Люк Левен та Фабіан Валенсія. Вони говорять, що банки є неміцними, що завдає їм ризик з боку вкладників. Більше того, проблеми окремих банків можуть швидко поширитися на всю банківську систему. Інституційні слабкості також можуть підвищити ризик виникнення кризи. Наприклад, банки значною мірою залежать від інформаційного, правового та судового середовища, щоб приймати розсудливі інвестиційні рішення та збирати свої кредити. При недостатності інституцій ризику можуть бути вищими.

Боргова криза – ситуація, коли країна не в змозі повернути свій державний борг. Країна може вступити в боргову кризу, коли податкові надходження її уряду менше, ніж її видатки протягом тривалого періоду. Криза зовнішнього боргу може мати форму суверенної чи приватної (або обох) боргової кризи. Криза внутрішнього державного боргу має місце, коли країна не виконує свої внутрішні фіскальні зобов'язання в реальному вираженні, або шляхом явного дефолту, або завищення, або іншим дебютуванням своєї валюти, або застосуванням деяких (інших) форм фінансових репресій. Можливі й інші класифікації, але незалежно від типів криз, вони все ж таки перетинаються.

Причини, які зумовлюють кризи, також є різними, але класична класифікація за Бестужевою [2] така: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх

причин відносимо: неконтрольований рух міжнародного капіталу; валютні війни; міжнародна конкурентоздатність країн.

До внутрішніх причин відносяться: валютні коливання; неспроможна макроекономічна політика; відсутність розвиненої фінансової системи; посилення інфляції; зростання дефіциту державного бюджету і державного боргу; наростання сумнівних кредитів тощо.

Розглянемо найважливіші причини розгортання фінансових криз. Однією з причин є підвищення процентних ставок. Більш високі процентні ставки роблять бізнес-проекти менш вигідними, а отже, ймовірно, безпосередньо зменшують потенційний валовий внутрішній продукт (ВВП). Тобто високі ставки зменшують бажання позичати. Наскільки підприємства мають власні або інші облігації, більш високі процентні ставки знижують їхню чисту вартість, що призводить до погіршення балансу. Також, більш високі процентні ставки шкодять грошовому потоку (надходження за вирахуванням витрат), роблячи фірми ближчими до дефолту.

Зростання невизначеності також є причиною фінансової кризи. Коли компанії не можуть планувати майбутнє і коли інвестори вважають, що вони не можуть оцінити майбутні прибутки корпорацій або відсотки, інфляцію або ставки за замовчуванням, вони, як правило, захищаються. Вони тримають готівку замість того, щоб вкладати гроші в новий завод чи обладнання. Це, звичайно, зменшує сукупну економічну активність.

Наступна причина – державні фіскальні проблеми. Урядам, які витрачають більше, ніж акумулюють податків та інших надходжень, доводиться позичати. Чим більше вони позичають, тим складніше їм обслуговувати свої позики, викликаючи побоювання дефолту, що знижує ринкову ціну своїх облігацій, призводить до зниження вартості місцевої валюти і формує проблеми з повернення боргів.

Таким чином, глобалізація та інтеграція фінансових ринків, а також сучасні тенденції розвитку фінансових систем, не зважаючи на позитивний

вплив цих явищ на розвиток і ефективність фінансових систем окремих країн чи їх груп, є потенційно серйозними загрозами для фінансової стабільності окремої держави. Прямим наслідком зазначених процесів є збільшення вартості капіталу та розвитку фінансового посередництва. Це призводить до посилення взаємозв'язків між пов'язаними фінансовими системами. Зближення та взаємопроникнення кожного з їх секторів призводить до росту системних ризиків та ризиків «зараження» кризою від пов'язаних систем. Відповідно, у широкому розумінні системного ризику, це означає, що потрясіння, хвилювання та паніка в одній частині фінансової системи можуть спровокувати аналогічні події у всій фінансовій системі та призвести до глобальної кризи. Як висновок, можна відзначити, що неплатоспроможність та банкрутство окремих фінансових установ може призвести до кризи всієї фінансової системи. Таким чином, фінансову кризу можна розуміти як процес, що призводить до депресії на макроекономічному рівні, до масових банкрутств фінансових інститутів та повної дисфункції платіжної системи.

1.2 Історичний огляд світових фінансових криз

Найбільшими фінансовими кризами двадцятого і двадцять першого сторіч є «Велика депресія», фінансова криза 2008 року [28]. Після останньої велика кількість країн ще не відновили темпи економічного розвитку. Фінансові кризи беруть свій початок ще з часів Великої Римської та Візантійської імперій, коли відбулося значне зниження валюти. Глибокий економічний занепад спіткав країни під час епідемій чуми, європейських війн та поразок.

Найвідоміша криза 18 століття – кредитна криза 1772 року (див. табл. 1.2). Ця криза виникла в Лондоні і швидко поширилася на решту Європи. У середині 1760-х Британська імперія накопичила величезну кількість багатств завдяки колоніальним володінням та торгівлі. Це створило ауру

надтоптимізму та період швидкої експансії кредитів багатьох британських банків, яка була зруйнована 8 червня 1772 року, коли Олександр Фордіс – один із партнерів британського банківського будинку Ніл, Джеймс, Фордіс та Даун втік до Франції, щоб уникнути погашення боргу. Ця новина швидко поширилася і викликала банківську паніку в Англії, коли кредитори почали формувати довгі рядки перед британськими банками, щоб вимагати миттєвого зняття готівки. Наступна криза швидко поширилася на Шотландію, Нідерланди, інші частини Європи та британські американські колонії.

Таблиця 1.2 – Характеристика кризи 1772 року

Дата	Країна	Причини	Наслідки
1772-1773 рік	Англія, Шотландія, Нідерланди	Кредитний бум через процвітання економіки. Спекуляції та створення сумнівних фінансових установ. Переповнені склади в колоніях. Загальна паніка в подальшому.	Різке зростання кількості банкрутств. Крах Ост-Індійської компанії. Порушення системи кредитування в колоніях. Падіння цін на товари.

Історики стверджують, що економічні наслідки цієї кризи були одним із головних факторів, що сприяли протестам Бостонської чайної партії та американській революції.

Наступна, одна з найбільших криз у світовій історії – Велика депресія (див. табл. 1.3). Велика депресія була викликана крахом на Уолл-стріт 1929 року і згодом посилилася неефективними політичними рішеннями уряду США. Депресія тривала майже 10 років і призвела до масової втрати доходів, рекордного безробіття та втрати виробництва, особливо в промислово розвинених країнах. У Сполучених Штатах рівень безробіття досяг піку майже 25 % на піку кризи в 1933 році. Основною причиною «Великої Депресії» називають кризу перевиробництва. Фінансова криза не

обмежувалася лише США. Країни Європи та всього світу пережили депресію.

Ще одна криза сталась у 1973 році та отримала статус найвідомішої та найбільшої енергетичної кризи (див. табл. 1.4). Ця криза почалася, коли країни-члени ОПЕК (Організація країн-експортерів нафти), що складаються з арабських держав, вирішили зреагувати на дії США щодо відправки зброї до Ізраїлю під час четвертої арабо-ізраїльської війни.

Таблиця 1.3 – Характеристика Великої депресії

Дата	Країна	Причини	Наслідки
Жовтень 1929-1993 роки	Сполучені Штати Америки	Стихійне зростання обсягів виробництва. Непомірно великі пільги монополіям, через що останні диктували ціну на сировину та готові продукти. Спекуляція кредитами через їх дешевизну. Закриття європейських ринків для американських товарів та послуг.	Багато людей опинилось за межею бідності, оскільки зросло більш ніж на 25%. Зростання цін за рахунок підвищення рівня інфляції. Закриття 5 тисяч банків та знецінення акцій на 40 млрд. доларів. Скорочення виробництва на 50%.

Країни ОПЕК оголосили нафтове ембарго, різко припинивши експорт нафти до Сполучених Штатів та їх союзників. Це спричинило значні дефіцити нафти та сильний стрибок цін на нафту, що призвело до економічної кризи в США та багатьох інших розвинених країнах.

Криза 1973р. характеризується одночасним виникненням дуже високої інфляції (спричиненої стрибком цін на енергоносії) та економічної стагнації (через економічну кризу). Як результат, економісти назвали епоху періодом «стагфляції» (стагнація плюс інфляція), і потрібно було кілька років, щоб відновлення виробництва та інфляція впали до рівня докризового стану.

Наступна криза стосується іншого континенту. Ця криза виникла в Таїланді в 1997 році і швидко поширилася на решту Східної Азії та її торгових партнерів (див. табл. 1.5).

Таблиця 1.4 – Характеристика кризи 1973 року

Дата	Країна	Причини	Наслідки
Жовтень 1973 року	Сполучені Штати Америки, країни-члени ОПЕК, а також Єгипет і Сирія	Політичний конфлікт. Принципове припинення постачання нафти країнам, що підтримали Ізраїль. Зменшення обсягу видобутку нафти задля впливу світових цін на свою користь.	Послаблення конкурентоспроможності автомобільного ринку США. Розірвання дипломатичних стосунків з Ізраїлем у більшості країн. Підвищення цін на бензин та дизель;. Масова економія в США.

Спекулятивні потоки капіталу з розвинених країн до східноазіатських економік Таїланду, Індонезії, Малайзії, Сінгапуру, Гонконгу та Південної Кореї (відомі тоді як «азіатські тигри») викликали епоху оптимізму, що призвело до перевищення кредитних та занадто багато накопичення боргу в цих економіках.

Таблиця 1.5 – Характеристика кризи 1997 року

Дата	Країна	Причини	Наслідки
Липень 1997 року	Країни південної і східної Азії	Кредитний бум, який перевищував ріст ВВП. Зменшення міжнародної конкурентоспроможності. створення серйозного дефіциту торгового балансу. Зовнішній борг перевищив золотовалютні резерви. Слабкість структур регіональних фінансових ринків.	Призупинення фінансування корейських банків і компаній. Політичні наслідки: відставка диктатора, незалежність Східного Тимору. Прохання уряду про допомогу в МВФ.

У липні 1997 року уряду Таїланду довелося відмовитися від фіксованого курсу до американського долара, який він зберігав так довго, посиляючись на брак ресурсів в іноземній валюті. Це розпочало хвилю паніки на азіатських фінансових ринках і швидко призвело до широкого розвороту мільярдів доларів іноземних інвестицій. Коли паніка розгорнулася на ринках, і інвестори стали насторожено ставитися до можливих банкрутств

урядів Східної Азії, побоювання світового фінансового краху почали поширюватися.

Міжнародному валютному фонду довелося створити пакети порятунку для найбільш постраждалих країн, щоб допомогти цим країнам уникнути дефолту.

Остання масштабна відома криза – криза 2008-го року (див. табл. 1.6). Події спричинили Велику рецесію, найжорсткішу фінансову кризу після Великої депресії. Запущена крахом житлової бульбашки в США, криза призвела до краху Lehman Brothers (одного з найбільших інвестиційних банків у світі), привела багато ключових фінансових установ та бізнесу до межі краху, і вимагала урядової допомоги небачених розмірів. Потрібно було майже десятиліття, щоб економічна активність відновилося. Проте багато країн на сьогодні й досі відчувають наслідки кризи 2008 року.

Таблиця 1.6 – Характеристика кризи 2008 року

Дата	Країна	Причини	Наслідки
2008-й рік	Більшість країн світу	Іпотечна криза у США. Спростився доступ до кредитних програм для позичальників. Проблема неякісних кредитів. Падіння цін на акції та банкрутство.	Банкрутство декількох європейських банків. Проблеми ліквідності та перегулювання фінансових установ в США та Європі. Широке скорочення бізнесу. Зростання безробіття. Скорочення державних доходів.

Отже, аналізуючи вищесказане можемо зробити висновок, що не дивлячись на певну циклічність та повторюваність, кожна фінансова криза відрізняється одна від одної, спричиняється абсолютно різними факторами та подіями. Незмінним є лише чітке визначення того, що фінансові кризи мають значний вплив на макроекономічні показники, які виступають певними індикаторами та попереджувальними сигналами.

1.3 Система показників оцінки фінансових криз

У сучасному світі проблема фінансових криз привертає увагу міжнародних організацій, державних аналітиків, економістів, директорів банків, професорів університетів. Науковці використовують різні методи аналізу та звертають увагу на різноманітні показники, які на їхню думку, безпосередньо сигналізують/впливають на економіку під час фінансових криз.

Міжнародним валютним фондом розроблено багато баз даних, на основі аналізу яких можливе визначення фінансової нестабільності, серед яких: статистика зовнішнього боргу; спеціальний стандарт поширення даних (SDDS); індикатори фінансової стійкості (FSI). SDDS містить показники оцінки розвитку фінансового, зовнішнього, реального, бюджетного та податкового секторів економіки та демографії населення країни. FSI містить набір наступних показників [9]:

- показники оцінки діяльності депозитних корпорацій, якість і структура активів та зобов'язань, ліквідність, рентабельність, кредитні та ринкові ризики;
- рівень розвитку інших фінансових корпорацій (страхових компаній, пенсійних, інвестиційних фондів, дилерів цінних паперів та інших фінансових посередників) як співвідношення їх активів до сукупних активів фінансової системи і до ВВП;
- індикатори стабільності нефінансових корпорацій (корпоративних клієнтів банківських установ);
- індикатори стабільності домогосподарств як приватних клієнтів фінансових установ; показники ринкової ліквідності.

Член Міжнародної економічної організації Дебеш Бхоумік [23] досліджує притоки та відтоки прямих іноземних інвестицій, які коливались

під час світових фінансових криз, починаючи з 1970-го року у різних кінцях світу. Бхоумік Д. використовує показники причинності, спільної інтеграції та векторної помилки. У документі також формується висновок про те, що прямі іноземні інвестиції не викликають фінансових криз [14].

У роботах Т. Васильєвої та В. Козирьова [27] досліджується питання залучення України у процес глобалізації, через що вітчизняний фінансовий сектор матиме як позитивні, так і негативні наслідки. Дослідження проводиться через аналіз вітчизняних та закордонних конгломератів, які діють в Україні, а також через кластерний аналіз впливу внутрішніх факторів (основних характеристик фінансових конгломератів) [19].

О. Заруцька у одній із своїх праць описала зміни у банківській системі України за допомогою структурно-функціонального аналізу та карти самоорганізації Кохонена. Цей аналіз дозволив виявити основні проблемні аспекти діяльності банків, які вплинули на погіршення фінансової стійкості системи та окремих банків.

В. Бойченко (замісник директора TaskomBank) та Муса А. Субех [25] (начальник відділу бухгалтерського обліку у м. Вифлеєм, Палестина) у своїх роботах зазначають, що одними з причин фінансових криз, що повторюються часто, є періодичний колапс фондових ринків, швидкий розвиток нових фондових інструментів безрегулювання та контролю над їх обігом, різкі потоки капіталу між різними частинами світу, великі обсяги спекуляцій тощо. Автори будують своє дослідження на глибокому аналізі курсу найбільшого у світі фінансового сектору на 1788-2008 рр.

У статтях Н. Довгої розкрито поняття банківських інновацій у центральній та східній Європі, та їх безпосередній вплив на нові фінансові кризи. Авторка аналізує такі фактори: показники, що характеризують розвиток економіки; показники розвитку банківської системи; показники, рівня надійності та ефективності банківської системи; показники конкуренції в банківській системі. Аналіз залежності фінансової стійкості

банківських систем країн Центральної та Східної Європи від основних економічних показників показав незначну роль внутрішніх факторів, зумовлених високим рівнем зовнішньої залежності досліджуваних банківських систем та високим ступенем інтеграції до європейської фінансової системи.

Схоже питання у своїх роботах підіймає Н. Насер, провівши комплексний аналіз стійкості європейської банківської справи у теоретичному аспекті. Дослідник детально розписав результати та цифри європейських банків за допомогою узагальненого показника Z-Score, а на основі даних Європейського центрального банку вибудував графіки, які показують рентабельність капіталу, активів, а також коефіцієнт співвідношення витрат і доходів.

Один з останніх видів аналізу – регресійний, на якому базуються праці Бахаудіна Г., МакКеленда Б та Вільямсона П.. Так, на прикладі пари ступеня регулювання бізнесу в країні та внутрішньої корупції стверджується, що всі індекси та показники пов'язані між собою, а отже і впливають на стан країни в цілому.

Вивчати передумови і механізми розвитку фінансових криз необхідно тому, що в більшості випадків їх негативні наслідки не обмежуються втратами учасників фінансових ринків (вітчизняних та / або іноземних інвесторів в разі дефолту за боргами, вкладників при банківську кризу, емітентів боргу в іноземній валюті при девальвації). Важливими є й «нематеріальні» наслідки криз – тривала втрата довіри до національної валюти, фінансової системи і економіки в цілому з боку населення та інвесторів.

У табл. 1.7 систематизовано основні показники оцінки фінансових криз, запропоновані дослідниками.

Таблиця 1.7 - Система основних показників оцінки фінансових криз

Дослідники	Показники
Т. Васильєва, В. Козирьова, Н. Довга	Індекс інфляції, валютний курс, темпи зростання ВВП
Дебеш Бхоумік, Н. Довга, Бахаудін Г., МакКеленд Б та Вільямсон П.	Міжнародні резерви, країни, рівень дефіциту бюджету
В. Бойченко, Муса А. Субех	Коливання фондових ринків та їх взаємозв'язок з макроекономічними показниками
Дебеш Бхоумік, Н. Насер	Капітал, регулювання активів, банківські показники та резерви

Отже, явище фінансових криз постійно потребує дослідження, оскільки глобалізація та економічна нестабільність постійно додають нові фактори розгортання фінансових криз.

Оглянувши вищеперераховані джерела, можемо узагальнити та виділити чотири основні показники, що характеризують фінансові кризи: валютний курс, ВВП, інфляція.

Саме за допомогою цих показників проведемо дослідження фінансової кризи 2019-2020 рр., охарактеризуємо наслідки та можливі сценарії розвитку.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ В ПЕРІОД СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ 2020 Р.

2.1 Аналіз процесів коливання валютного курсу

У 2019 рік в світовій економіці відбулося збільшення об'єму світового боргу, падіння фондових бірж, зростання цін на сировину і т.п.

Ознаки нової кризи простежувалися вже в кінці 2019 року. У 2020 р. – ще до поширення коронавірусу у світі – підтвердження, що економіка світу входить в рецесію почали з'являтися все частіше. Так, показник зростання найбільших економік світу у першому кварталі 2020 р. дорівнював нулю (рис. 2.1).

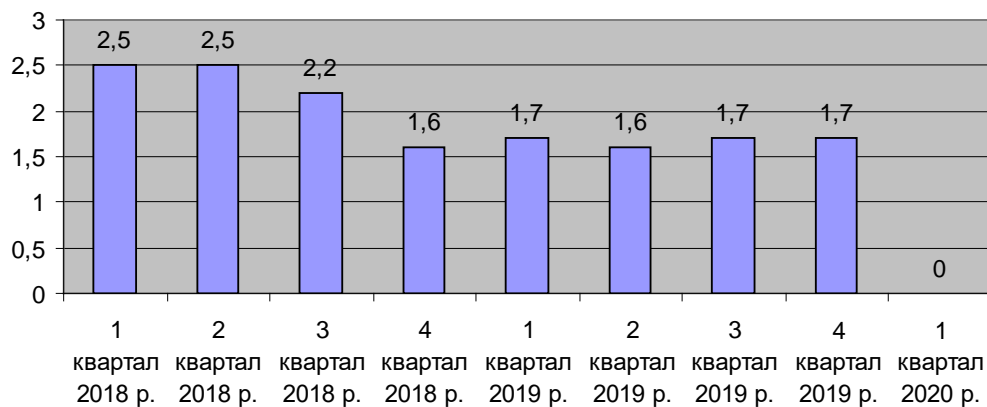

Рисунок 2.1 – Темпи зростання найбільших економік світу, % (дані OECD)

Починаючи з 24 лютого і до 29 лютого індекс найбільших американських компаній S & P 500 знизився на більш ніж 11%. Це стало найбільшим падінням цього показника з 2008 року, коли світова економіка переживала кризу. Крім того, обвал S & P 500 став ще і найтривалішим за

останні три роки (див табл. 2.1). Подібна ситуація на фондових ринках впливає безпосередньо на валютний ринок будь-яких країн.

Детально розглянемо валютний курс України у 2020 році (табл. 2.2-2.3).

Таблиця 2.1 – Проценти падіння фондових індексів у 2020 році (офіційні дані)

Країна/Фондовий індекс	Загальний % падіння
Німеччина/DAX	-7,1%
Нідерланди/AEX	-7,1%
Норвегія/VAX	-8,9%
Швеція/OMXS30	-6%
Великобританія/FTSE 100	-6,8% (найгірше падіння з часів фінансової кризи 2008р.)
Франція/CAC 40	-7,2%
Іспанія/IBEX 35	-7,5%
Італія/FTSE MIB	-10% (найбільша к-ть хворих)

Таблиця 2.2 – Середній курс обміну валют в Україні станом на початок місяця (купівля), 2020 р.

Валюта	Місяць					Темп приросту, %
	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	
Швейцарський франк	23	24,70	24	27,50	26,75	16,30
Чеська крона	0,88	0,95	0,93	0,94	0,90	2,27
Євро	26,25	27,30	26,70	30	28,90	10,10
Фунт стерлінгів	29,40	31,28	30,50	33	32	8,84
Угорський форинт	0,070	0,074	0,073	0,075	0,075	7,14
Ізраїльський шекель	6,50	6,50	6,50	6,50	6,50	0,00
Польський злотий	5,95	6,10	6	6	5,95	0,00
Російський рубль	0,34	0,36	0,33	0,32	0,30	-11,76

Доллар США	23,60	24,80	24,40	27,50	26,84	13,73
------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

У комерційних банках 1.01.2020 середні обмінні курси мали тенденцію до зниження. Курс рубля при цьому знизився на покупці, але підвищився на продажу. До 16:00 середні курси купівлі / продажу склали: USD (долар США) - 23,6 / 24,55 грн., EUR (Євро) - 26,25 / 27,475 грн., RUB (російський рубль) - 0,34 / 0,4 грн.

На міжнародних валютних ринках 1 січня 2020 до 15:59 GMT котирування основних валют в доларах США склали: EUR - \$ 1,1209 за 1 євро, GBP - \$ 1,3255 за 1 фунт стерлінгів Великобританії, CHF - \$ 1,0327 за 1 швейцарський франк, JPY - \$ 0,9206 за 100 японських ієн.

Середні курси обміну валют в комерційних банках України від 1 лютого 2020 почали підвищуватися. Курс рубля при цьому знизився на покупці, але підвищився на продажу. До 16:00 середні курси купівлі / продажу склали: USD (долар США) - 24,8 / 25,175 грн., EUR (Євро) - 27,3 / 27,8 грн., RUB (російський рубль) - 0,36 / 0,4 грн.

На світових ринках 1 лютого 2020 до 16:10 GMT курси основних валют в доларах США склали: EUR - \$ 1,1094 за 1 євро, GBP - \$ 1,3205 за 1 фунт стерлінгів Великобританії, CHF - \$ 1,0379 за 1 швейцарський франк, JPY - \$ 0,9231 за 100 японських ієн.

Середні курси обміну валют в комерційних банках 1.03.2020 змінювалися в різних діапазонах. При цьому курси долара і євро підвищилися на продаж; курс рубля знизився на покупці. До 16:00 середні курси купівлі / продажу склали: долар США (USD) - 24,4 / 24,7 грн., Євро (EUR) - 26,7 / 27,2 грн., Російський рубль (RUB) - 0,33 / 0,38 грн.

Валютні курси, встановлені НБУ в середу, 1 квітня 2020 року, почали знижуватися. Курс рубля при цьому практично не змінився. Встановилися вони на наступних значеннях: USD - 27,6289 грн. за 1 долар, EUR - 30,2564 грн. за 1 євро, RUB - 0,3522 грн. за 1 рубль.

1.04.2020 на міжбанківському ринку ціни почали стабілізуватися. Курс долара при цьому підвищився. До 17:00 встановилися такі цінові рівні: USD (долар США) - 27,64 / 27,69 грн., EUR (Євро) - 30,2105 / 30,2624 грн., RUB (російський рубль) - 0,3505 / 0,3514 грн. Довідковий курс Національного банку України для долара США 1 квітня на 12.00 становив 27,7871 грн. за 1 доллар.

На світових валютних ринках 1.04.2020 до 15:08 GMT котирування основних валют в доларах США склали: Євро - \$ 1,0922 за 1 EUR, фунт стерлінгів Великобританії - \$ 1,2423 за 1 GBP, швейцарський франк - \$ 1,0325 за 1 CHF, японська ієна - \$ 0,9335 за 100 JPY.

В обмінних пунктах українських банків 1 травня 2020 середні обмінні курси змінювалися різноспрямовано. При цьому курс євро підвищився на продаж; курс долара знизився; курс рубля знизився на покупці. До 16:10 середні курси купівлі / продажу склали: USD - 26,84 / 27,16 грн. за доллар, EUR - 28,9 / 29,55 грн. за євро, RUB - 0,3 / 0,37 грн. за рубль.

Таблиця 2.3 – Середній курс обміну валют в Україні станом на початок місяця (продаж)

Валюта	Місяць					Темп приросту, %
	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	
Швейцарський франк	25,10	25,99	25,50	29,20	27,90	11,16
Чеська крона	1,09	1,10	1,10	1,15	1,14	4,59
Євро	27,48	27,80	27,20	30,80	29,55	7,53
Фунт стерлінгів	32	33,05	33,00	34,90	34,00	6,25
Угорський форинт	0,078	0,083	0,079	0,086	0,078	0,00
Ізраїльський шекель	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50	0,00
Польський злотий	6,45	6,45	6,30	6,70	6,60	2,33
Російський рубль	0,40	0,40	0,38	0,35	0,37	-7,50
Доллар США	24,55	25,17	24,70	28,00	27,16	11,16

1 травня 2020 року, на світових валютних ринках до 15:09 GMT котирування основних валют в доларах США склали: EUR - \$ 1,1009 за 1 євро, GBP - \$ 1,2541 за 1 фунт стерлінгів Великобританії, CHF - \$ 1,0417 за 1 швейцарський франк, JPY - \$ 0,9357 за 100 японських ієн.

Валюти більшості розвинених і країн, що розвиваються зміцнилися по відношенню до долара. Досягнувши піку в березні, коли фінансові ринки охопила паніка, індекс долара пішов вниз і зараз опустився майже на 5%. Але, валютний курс у 2020 р. більшості валют характеризується значною волатильністю, оскільки кожна країна постраждала від пандемії та зазнала збитків.

Отже, валютний курс – важлива складова економіки будь-якої країни, оскільки від нього залежить конкурентоспроможність національних товарів на світовому ринку, а також обсяги експорту/імпорту, напрям міжнародних потоків капіталу. На початку 2020 року різкі зміни на нафтовому та фондовому ринку спричинили стресову ситуацію на валюті більшості країн світу, проте багато з них змогли стабілізуватись шляхом штучного утримання та інших урядових заходів. Слід зазначити, що психологічний чинник і його вплив у даному випадку є ключовим у коливанні валютного курсу, оскільки попит на валюту формується завдяки вітчизняним імпортерам та населенням.

2.2 Темпи росту світового ВВП як індикатор фінансової кризи

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – основний макроекономічний показник у державі. ВВП – це кінцева вартість товарів і послуг, вироблених у географічних межах країни протягом визначеного періоду, як правило, за рік.

Існує три різні способи, за допомогою яких економісти та статистики можуть обчислити ВВП країни, і всі вони, теоретично, повинні виробляти однакову кількість:

- 1) витрати. Це цінність всього, що купується в країні, плюс чистий експорт цієї країни до інших країн;
- 2) дохід. Це дохід усіх фізичних осіб та підприємств у країні. Також називається внутрішнім доходом;
- 3) виробництво. Це ринкова цінність усього, що виробляється всередині країни.

На рис. 2.2 відображено рівень зростання реального ВВП у розрізі різних груп країн за 1980-2020 рр.

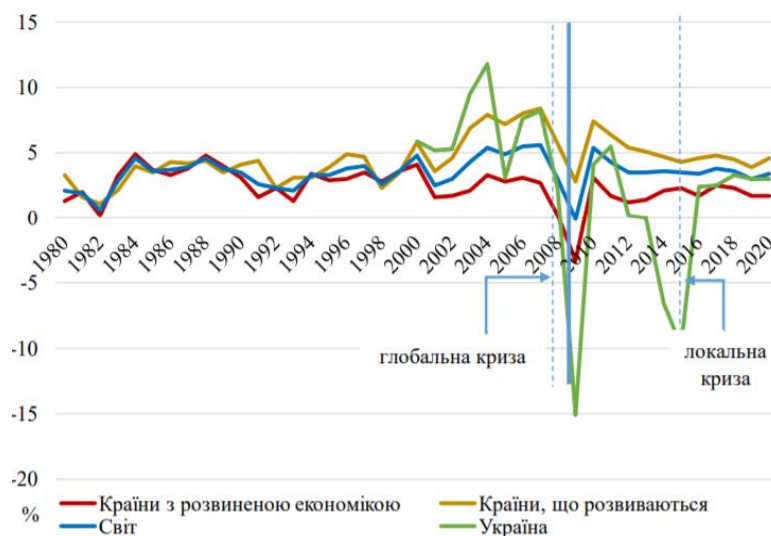

Рисунок 2.2 – Рівень зростання реального ВВП (щорічна зміна у відсотках до попереднього року) за 1980-2020 рр.

Тобто країни, що розвиваються і світ в цілому демонструють однакові тенденції в розвитку криз. Країни з розвинутою економікою повільніше входять в кризовий стан, але і довше відновлюють до кризовий рівень [33].

Станом на сьогодні світовий ВВП має дуже невтішні прогнози та результати. Ситуація погіршилася з тих пір, як МВФ на початку квітня опублікував оновлений прогноз, за яким світовий ВВП скоротиться в 2020 р на 3% (в розвинених країнах - на 6,1%, в країнах, що розвиваються - на 1%), заявила директор фонду Крісталіна Георгієва. У червні МВФ дасть нові оцінки. Зараз маємо таку ситуацію (див. рисунок 2.3).

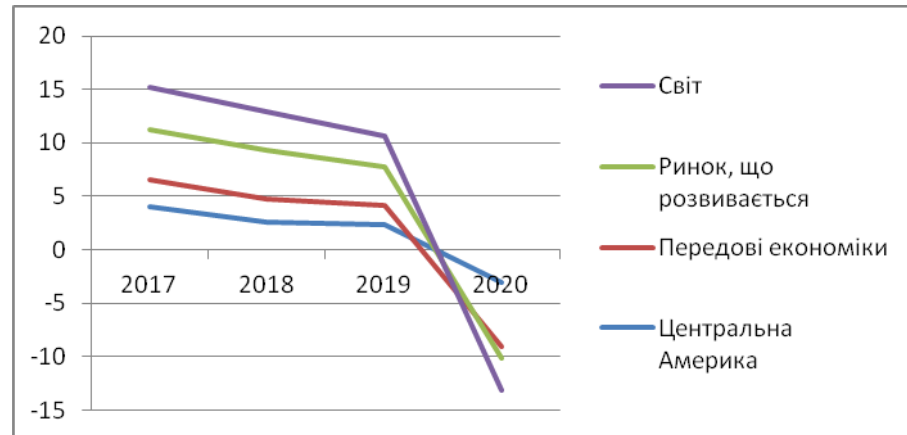

Рисунок 2.3 – Зростання реального ВВП у 2017-2020 рр.

На початку квітня 2020 р. Сінгапур став першою країною, що офіційно повідомила, що ВВП країни в першому кварталі 2020 року скоротився на 2,2%, а загальне падіння за весь рік може скласти від 1,5% до 4%.

Додатковим сигналом розгортання/згортання фінансової кризи є індикатор економічних настроїв, який характеризує очікування працівників країн (див. рисунок 2.4).

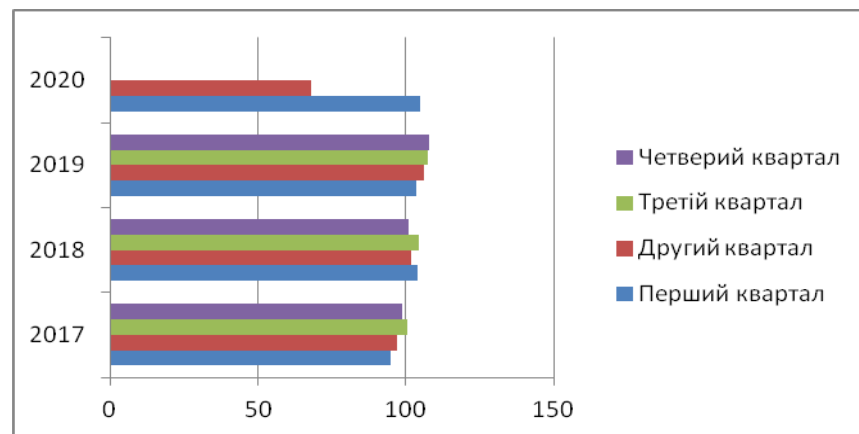

Рисунок 2.4 – Індикатор економічних настроїв 2017-2020 рр.

Як вказано на рис. 2.5, індикатор впевнено сягав позначки 100 у 2018-2019 роках, та навіть у першому кварталі 2020 року. Станом на 2-й квартал цифра різко впала до 67,9, що говорить про неготовність і невпевненість робітників, пов'язану в першу чергу з карантинними обмеженнями.

Ще один – індекс ділової активності PMI, який характеризує очікування менеджерів країн з майбутньої реалізації товарів/послуг, також має тенденцію до зниження (див. рисунок 2.5)

Рисунок 2.5 – Індекс ділової активності PMI Global, 31.01.2019-30.04.2020 (за даними ICU, Bloomberg)

Отже, пандемія COVID-19 викликала шок у людства і призвела до різкого спаду в економіці багатьох країн світу. В 2020 році спостерігається тенденція до скорочення світового ВВП, і ця цифра може складати 5,2% – цей спад у світовій економіці стане найглибшим за останнє десятиліття. У більшості країн з ринковою економікою та країн, що розвиваються в цьому році відчутно скоротяться доходи на душу населення. Відповідно для відновлення темпів зростання ВВП необхідні державні заходи. Крім того, вкрай важливо вирішувати проблеми, пов'язані з неформальними трудовими відносинами та обмеженими масштабами систем соціального захисту, а також проводити реформи, що дозволяють забезпечити впевнене і стійке зростання економіки.

2.3 Інфляція як наслідок світової фінансової кризи

Одним з найперших «червоних» індикаторів розгортання кризи є інфляція. Інфляція – це колективне зростання пропозиції грошей, грошових доходів або цін.

На рис. 2.6 відображений середній рівень інфляції у країнах світу у 2020 р. [41] У зв'язку з глобалізацією, не зважаючи на карантин, зниження економічної активності в одній країні негативно позначається на інших. Так, зниження економічної активності в Польщі та інших країнах Євросоюзу також негативно позначиться на українській економіці, також падіння світових цін вплине на експорт України.

На рис. 2.7 відображений світовий рівень інфляції за даними МВФ. Сучасна криза не схожа ні на одну іншу кризу, інфляція у 2020 р. тримається на відносно низькому рівні (наприклад, порівняно з кризою 2008 р.). Безпосередня реакція на подолання пандемії створила одночасне різке падіння як попиту, так і пропозиції, хоча баланс зміни попиту та пропозиції не є однаковим у всіх секторах.

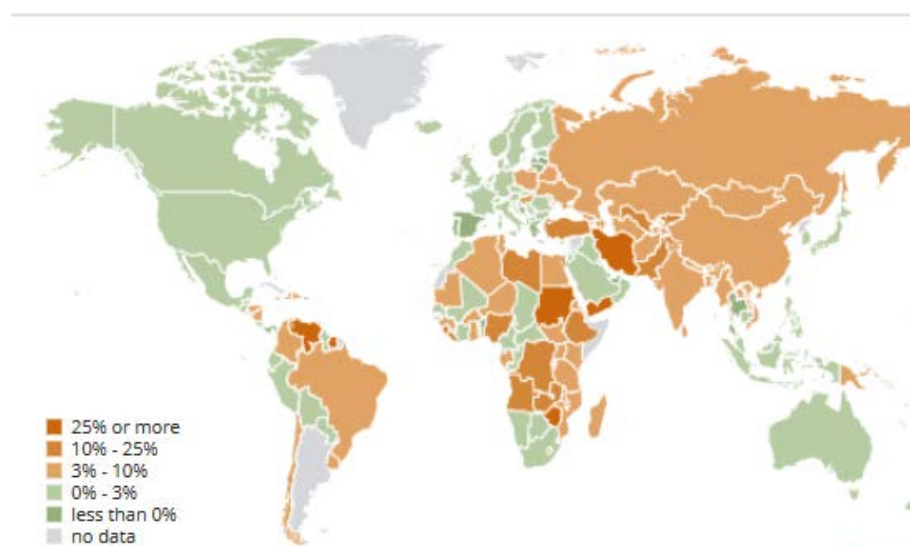

Рисунок 2.6 – Середній рівень інфляції у країнах світу у 2020 році

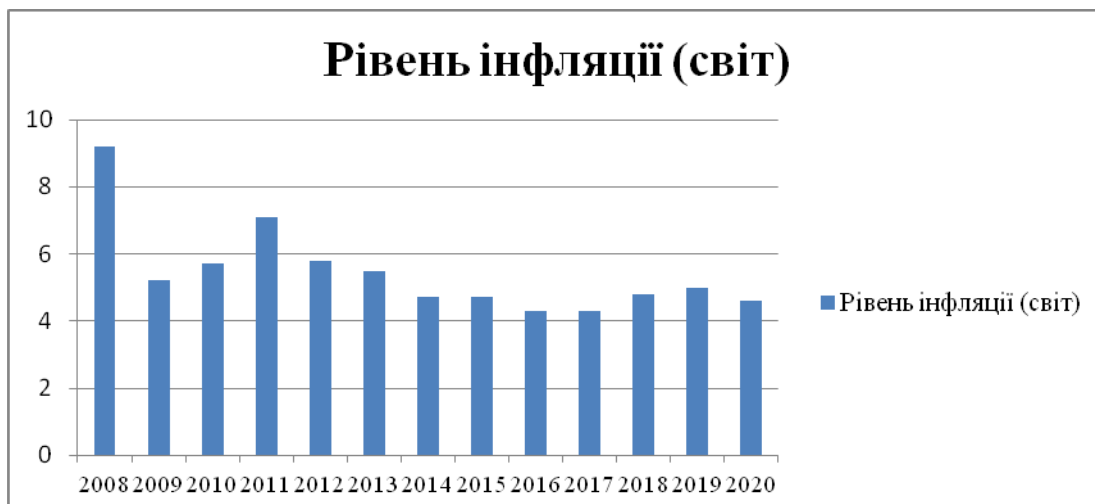

Рисунок 2.7 – Світовий рівень інфляції, 2008-2020 рр. (дані МВФ)

Оскільки досі невідомі події чи наслідки дій урядів країн, то вони ймовірно можуть викликати хвилю майбутньої інфляції.

На рис. 2.8 продемонстрована зміна рівня інфляції в Україні впродовж 2019-2020 рр. В Україні не спостерігається стрімке закриття банків, суттєве зростання інфляції. Аналізуючи вище сказане можемо зробити висновок, що на фоні негативної картини світової економіки, економіка України не зазнає критичних збитків від пандемії завдяки банківській системі та вибіркового впливу на галузі. Найбільших збитків зазнає металургія та малий бізнес, падіння яких покриває попит на агросектор, та перевищення експорту над імпортом загалом.

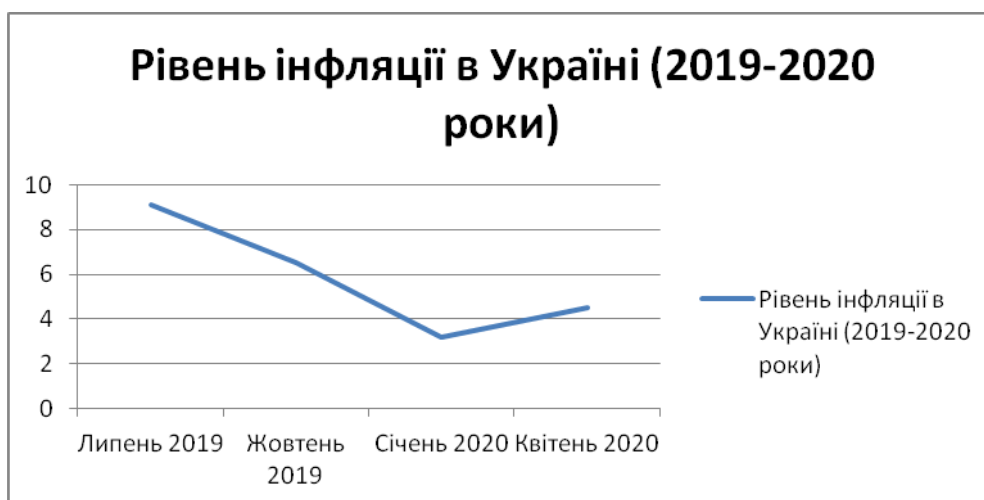

Рисунок 2.8 – Рівень інфляції в Україні (2019-2020 роки)

Таким чином, більшість економік світу демонструють зниження темпів зростання ВВП та незначні інфляційні процеси. Коливання валютних курсів країн були зупинені діями національних банків та іншими підтримуючими заходами. Валюти більшості розвинених і країн, що розвиваються зміцнилися по відношенню до долара. В Україні не спостерігається стрімке закриття банків, суттєве зростання інфляції. На фоні негативної картини світової економіки, економіка України не зазнає критичних збитків від пандемії завдяки банківській системі та вибіркового впливу на галузі.

РОЗДІЛ 3 СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ 2020: ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ РЕАГУВАННЯ

3.1 Прогноз розвитку української та світової економіки

Світова криза 2020 року спричинена пандемією – явищем, яке неможливо контролювати, що викликало паніку у влади багатьох країн. Оскільки економіка більшості країн є замороженою (скрутне положення у сфері логістики, зупинка підприємств – як наслідок, зниження пропозиції), то відповідно відбулось зниження попиту на товари та послуги, як зовнішнього, так і внутрішнього. До цього всього додаються суттєві борги країн та неспроможність їх вчасного сплачування, падіння ВВП, проблеми з доларовою ліквідністю в фінансовій системі і т.д.

Україна не є виключенням, світова фінансова криза також характеризується аналогічними проявами в економіці держави [20]. Майбутнє становище економіки залежить безпосередньо від угод з МВФ та відповідних рішень з боку влади. В цілому розглядають три можливі сценарії розгортання кризи 2020 в Україні: базовий, оптимістичний та негативний.

Перший, базовий сценарій, ґрунтується на вдалому відновленню співробітництва з МВФ [13]. Якщо події будуть саме такими, то макроекономічні показники матимемо наступні (див. таблицю 3.1).

В результаті картина української економіки стане такою:

- економічний зріст буде помітним вже в першому кварталі 2021 року;
- станом на кінець 2020 року середній курс 30,3 грн за 1 долар;
- падіння загального ВВП на 4% (у 1 кварталі 2020 ВВП скоротився на 1,2%);
- різке підвищення інфляції до 10%.

Таблиця 3.1 – Макроекономічні показники України при базовому сценарії

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Реальний ВВП, %	-9,8%	2,3%	2,5%	3,3%	3,2%	-4%	3,5%
Номинальний ВВП, млрд. дол. США	90,9	93,3	112,3	130,7	154,8	154,3	172,3
Споживча інфляція, %	43,3%	12,4%	13,7%	9,8%	4,1%	10,5%	8,1%
Ставка НБУ, %	22%	14%	14,5%	18%	13,5%	12%	10%
Середній курс дол./гривня	21,8	25,6	26,6	27,2	25,8	30,3	28,7

Ще одна не менш важлива умова, при якій можливий базовий сценарій – якщо світова криза матиме W-подібну форму, тобто своєрідні «американські гірки». У випадку W-форми, український ВВП матиме наступну картину (див. рисунок 3.1).

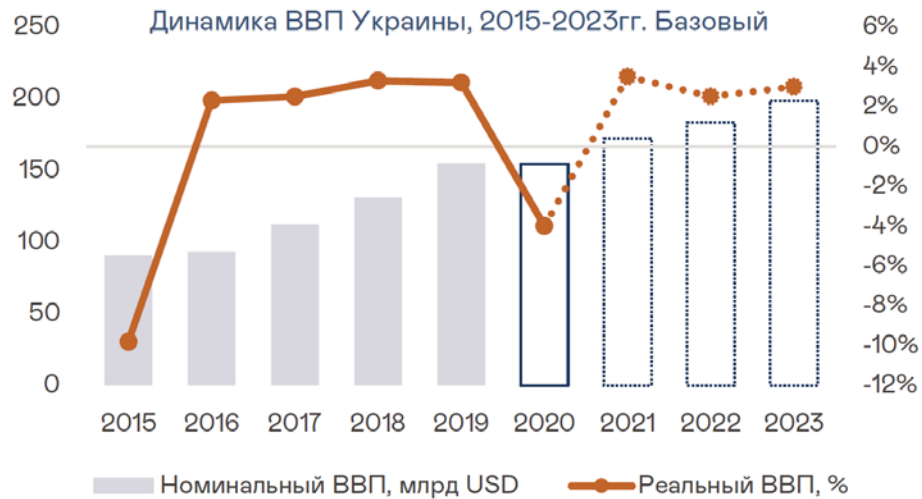

Рисунок 3.1 – Динаміка ВВП України при базовому сценарії (2015-2023 р.)

Крива нинішньої кризи, на думку деяких економістів, буде виглядати наступним чином: різкий спад, потім підйом, слідом знову спад і тільки потім остаточний вихід з кризи (див рисунок 3.2).

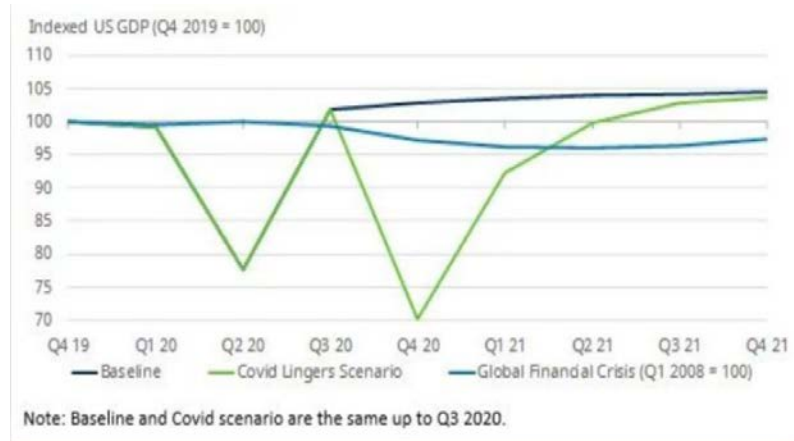

Рисунок 3.2 – W-подібний сценарій світової економічної кризи 2020

Якщо зусилля по боротьбі з пандемією послаблять передчасно, то коронавірус може повернутися. Яскравий приклад червень 2020 р. – зростання кількості захворілих. Уряду знову доведеться вводити обмежувальні заходи, а бізнесу - тимчасово зупиняти роботу і скорочувати штат. У такому випадку Україну чекає повторна рецесія.

Наступним можливим сценарієм розвитку кризи 2020 р. є оптимістичний алгоритм формування економічної ситуації. Він базується на V-подібній формі світової кризи – швидкий і глибокий спад, з закриттям більшості існуючих компаній, і швидким подальшим підйомом на основі відкриття нових підприємств (див. рисунок 3.3).

За оптимістичним сценарієм у світі/Україні припиниться поширення коронавірусу, завдяки чому послабляться карантинні заходи та підприємства запрацюють. Через фіскальне і монетарне стимулювання з боку влади на ринку відбудеться вивільнення накопиченого попиту. Відповідно зусилля урядів країн щодо запобігання масових звільнень та втрат робочих місць в

компаніях дадуть необхідні результати – рівень безробіття знизиться і країни повернуться до докризового рівня виробництва вже на початку 2021 року.

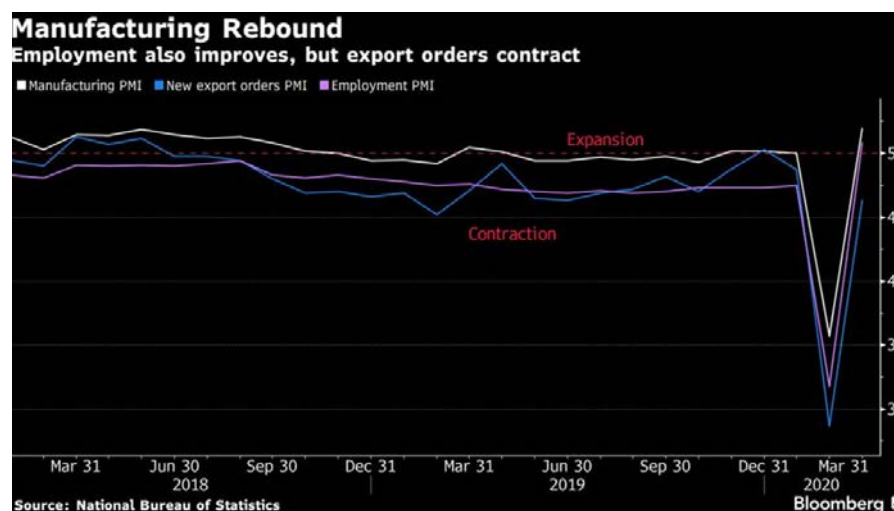

Рисунок 3.3 – V-подібний сценарій світової економічної кризи 2020

Завдяки фіскальній та монетарній політиці, а також покращеній програмі співпраці з МВФ [13] Україна матиме наступні показники (див. таблицю 3.2)

Таблиця 3.2 – Макроекономічні показники України при оптимістичному сценарії

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Реальний ВВП, %	-9,8%	2,3%	2,5%	3,3%	3,2%	0%	4%
Номінальний ВВП, млрд. дол. США	90,9	93,3	112,3	130,7	154,8	176,8	188,2
Споживча інфляція, %	43,3%	12,4%	13,7%	9,8%	4,1%	6,3%	8%
Ставка НБУ, %	22%	14%	14,5%	18%	13,5%	10%	8%
Середній курс дол./гривня	21,8	25,6	26,6	27,2	25,8	28,5	28,4

З даної таблиці ми бачимо, що інфляція триматиметься на рівні 6,3%, а загальний курс гривні за рік складе 28,5, що відповідає сьогоднішньому

курсу. Щодо ВВП, то економічний підйом буде простежуватись вже у 4 кварталі 2020 року (див. рисунок 3.4).

Таким чином, після виходу з карантину та відновлення роботи, реальний ВВП України не зазнає різкого спаду (0%) та триматиметься в позитивній динаміці [13]. Хоча, на мою думку, це малоімовірно, оскільки українська економіка вже постраждала на -1,5% в першому кварталі, тому даний сценарій є малоімовірним.

Рисунок 3.4 – Динаміка ВВП України при оптимістичному сценарії (2015-2023 р.)

Останній сценарій розгортання кризи 2020 – песимістичний, базується на L-подібній формі світової кризи. Це глибокий спад, а далі – затяжний хвіст спаду, дефляційна спіраль, рецесія (див. рисунок 3.5). За такого сценарію коронавірус продовжить поширюватися в другій половині року і правила карантину будуть подовжені до кінця 2020 р. Рецесія виявиться тривалішою, ніж передбачалося, або відновлення затягнеться. Однією з проблем стане то, що люди продовжать скорочувати витрати на послуги/товари, відбудеться суттєве зниження попиту. Накопичена заборгованість країн спричинить хвилю дефолту і банкрутств бізнесу, можлива навіть кредитна криза, а фондові ринки взагалі не витримають. В

такому випадку українські макропоказники досягнуть найгірших значень (див. табл. 3.3).

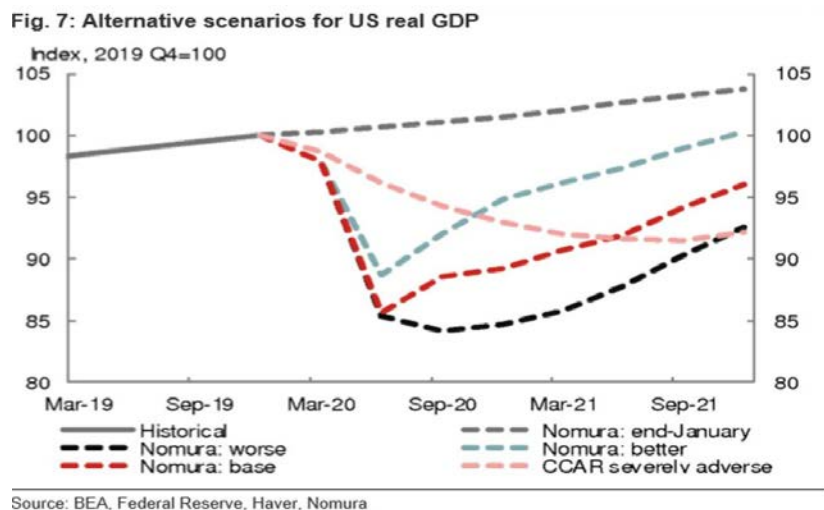

Рисунок 3.5 – L-подібний сценарій світової економічної кризи 2020

Таблиця 3.3 – Макроекономічні показники України при песимістичному сценарії

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Реальний ВВП, %	-9,8%	2,3%	2,5%	3,3%	3,2%	-10%	0%
Номінальний ВВП, млрд.дол. США	90,9	93,3	112,3	130,7	154,8	137,3	157,1
Споживча інфляція, %	43,3%	12,4%	13,7%	9,8%	4,1%	16,5%	14,9%
Ставка НБУ, %	22%	14%	14,5%	18%	13,5%	20%	15%
Середній курс дол./гривня	21,8	25,6	26,6	27,2	25,8	32,6	40,4

В Україні даний сценарій стане можливим у тому випадку, якщо уряд не зможе дійти згоди з МВФ та сформує надмірне монетарне і фіскальне стимулювання [13]. Індекс інфляції зросте до 16,5%, а середній курс гривні становитиме 32,6. ВВП України сягне рекордно низької позначки 10% (див. рисунок 3.6).

Рисунок 3.6 – Динаміка ВВП України при песимістичному сценарії (2015-2023 р.)

Відповідно економічне зростання спостерігатиметься лише у 2 кварталі 2021 року.

Оцінюючи сьогодишню ситуацію дуже складно сказати, що чекає Україну та світ загалом у найближчі місяці 2020 р. Ймовірність шоків, зумовлених зростанням кількості хворих в цілому все залежить від дій уряду. Якщо карантинні міри будуть послаблені занадто рано – світова економіка опиниться у W-подібній формі, переживаючи повторну пандемію. Песимістична L-подібна форма також не є виключенням, оскільки ми вже спостерігаємо падіння ВВП, збільшення кількості хворих та сумнівної ситуації з МВФ саме для України. Світова економіка знаходиться в нестабільній ситуації, і в будь-який момент можуть відбутися зміни, які є безповоротними.

3.2 Розроблення рекомендацій щодо політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 в Україні

Фінансова криза 2020 формує як негативні, так і позитивні економічні явища. Одним із найважливіших позитивних явищ є зростання конкуренції і

формування попиту на базові інновації шостого технологічного укладу. Формування позитивних та негативних явищ фінансової кризи 2020 р. та напрямків реагування на них представлений на рис. 3.7.

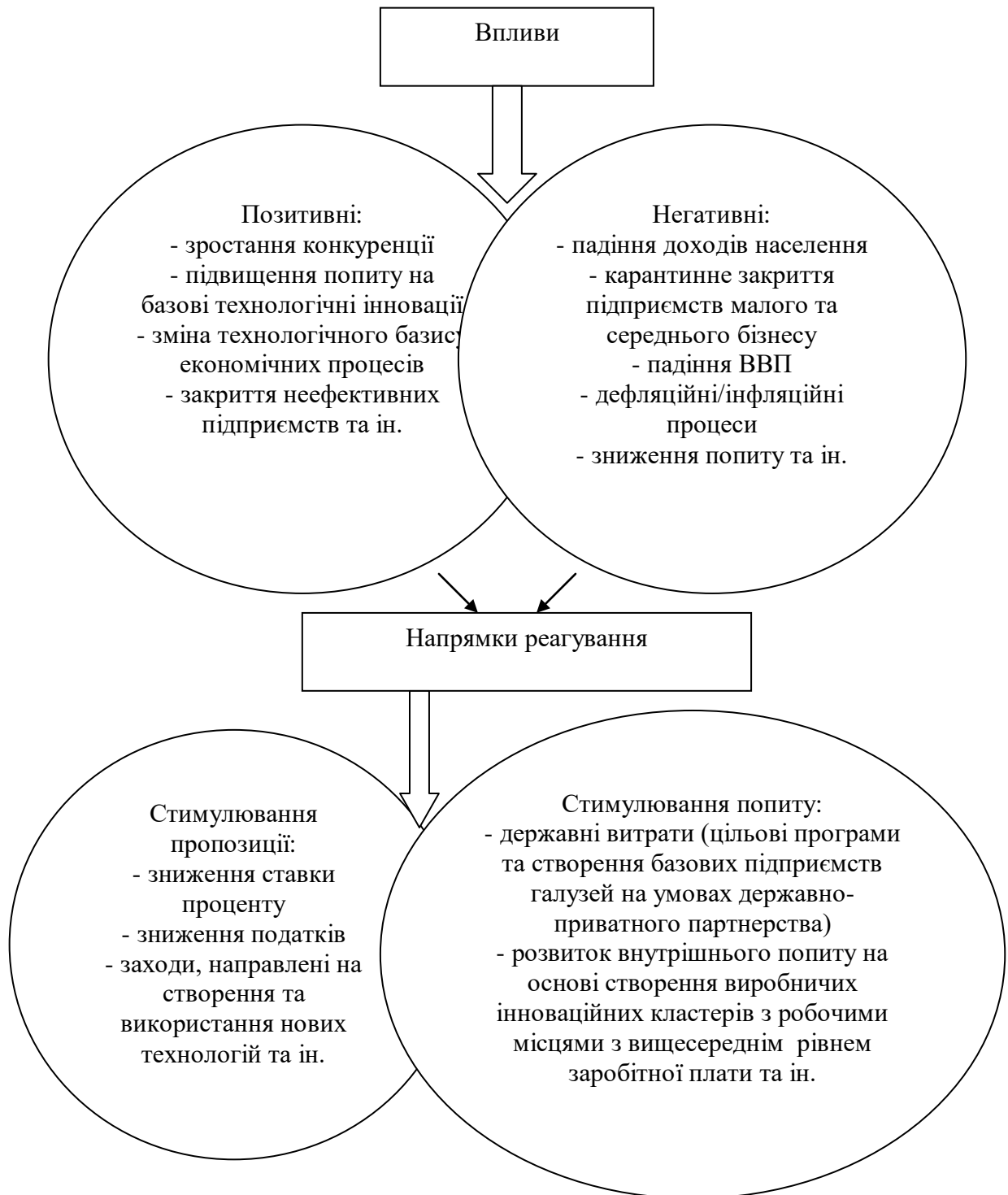

Рисунок 3.7 – Формування позитивних та негативних явищ фінансової кризи 2020 р. та напрямків реагування (розроблено автором)

До позитивних явищ фінансової кризи 2020 належать:

- зростання конкуренції;
- підвищення попиту на базові технологічні інновації;
- зміна технологічного базису економічних процесів;
- закриття неефективних підприємств та ін.

До негативних явищ фінансової кризи 2020 належать:

- падіння доходів населення;
- карантинне закриття підприємств малого та середнього бізнесу;
- падіння ВВП;
- дефляційні/інфляційні процеси;
- зниження попиту та ін.

Негативні та позитивні явища кризи перетинаються і взаємодіють. Так, наприклад, продукування базових інновацій підвищує ефективність виробництва, що призводить до виведення на ринок конкурентоспроможнішого продукту (вищої якості за нижчої ціни), що формує більший попит і призводить до зростання ВВП.

Напрямами реагування на розгортання фінансової кризи 2020 нами сформовані такі:

1) стимулювання пропозиції:

- зниження ставки проценту;
- зниження податків;
- заходи, направлені на створення та використання нових технологій та ін.

2) стимулювання попиту:

- державні витрати (цільові програми та створення базових підприємств галузей на умовах державно-приватного партнерства);

- розвиток внутрішнього попиту на основі створення виробничих інноваційних кластерів з робочими місцями з вищесереднім рівнем заробітної плати та ін.

Напрямки реагування є взаємозалежними. Прорітетним і дієвішим, на наш погляд, є напрямок стимулювання попиту. Це пов'язано з більшим значенням мультиплікативної дії державних витрат на ВВП країни згідно теорії кейнсіанського регулювання економіки.

Отже, фінансово-економічна ситуація в умовах пандемії Covid-2019 може бути покращена за допомогою комплексної системи заходів та проведення різних видів політики стимулювання попиту та пропозиції, зокрема підприємницької активності, розроблення та впровадження інновацій (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Політики та система заходів реагування на розгортання кризи 2020 (розроблено автором)

Сценарій	Політики	Інструменти
Базовий	Стимулювання пропозиції	Зниження ставки проценту. Заходи, направлені на створення та використання нових технологій (звільнення від сплати НДС, податку на прибуток розробників, відміна експортного мита на інноваційну продукцію). Зниження ставки податку на прибуток.
	Стимулювання попиту	Державні витрати (цільові програми та створення базових підприємств галузей на умовах державно-приватного партнерства) створення виробничих інноваційних кластерів з робочими місцями з вищесереднім рівнем заробітної плати. Надання допомоги по частковому безробіттю.
Оптимістичний	Стимулювання пропозиції	Заходи, направлені на створення та використання нових технологій(звільнення від сплати НДС, податку на прибуток розробників, відміна експортного мита на інноваційну продукцію). Відтермінування сплати податків та декларування.
	Стимулювання попиту	Державні витрати (цільові програми та створення базових підприємств галузей на умовах державно-приватного партнерства) створення виробничих інноваційних кластерів з робочими місцями з вищесереднім рівнем заробітної плати. Реалізація програм розвитку малих та середніх підприємств базових галузей народного господарства.

Продовження табл. 3.4

Песимістичний	Стимулювання пропозиції	Зниження ставки проценту Надання пільгових кредитів за зменшеною ставкою потенційним підприємцям; кредитні канікули на термін карантину; дотації на інноваційний розвиток. Заходи, направлені на створення та використання нових технологій (звільнення від сплати НДС, податку на прибуток розробників, відміна експортного мита на інноваційну продукцію). Зниження ставки податку на прибуток.
	Стимулювання попиту	Державні витрати (цільові програми та створення базових підприємств галузей на умовах державно-приватного партнерства). Створення системи робіт державного замовлення для безробітних.

У табл. 3.4 за оптимістичним, базовим, песимістичним сценаріями сформований перелік інструментів реагування на процеси розгортання кризи 2020.

Найменше державне втручання передбачається за оптимістичним сценарієм, проте навіть і в такому випадку потрібне стимулювання створення нових технологій для підвищення конкурентоспроможності економіки України в міжнародному просторі.

Таким чином, будь-який варіант розгортання фінансової кризи 2020 потребує державного втручання, формування політики реагування. Найменший рівень державного реагування передбачається за оптимістичним сценарієм. Фінансова криза 2020 формує як негативні, так і позитивні економічні явища. Одним із найважливіших позитивних явищ є зростання конкуренції і формування попиту на базові інновації шостого технологічного укладу, впровадження яких суттєво підвищить конкурентоспроможність товарів та послуг України в міжнародному просторі.

ВИСНОВКИ

Метою бакалаврської роботи на тему «Світові фінансові кризи, їх прояви, наслідки та заходи попередження» є формування теоретико-методичних засад аналізу явища фінансових криз та розроблення заходів в рамках політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020.

Актуальність роботи аргументована необхідністю вивчення явища фінансових криз, що циклічно повторюються, визначаються щоразу певними особливостями, що відповідно детермінує специфічні політики реагування як інструменти їх подолання.

Завданнями роботи були визначені такі:

- систематизація теоретико-методичних основ явища фінансових криз;
- аналіз динаміки економічних показників в період світової кризи 2020 р.;
- розроблення сценаріїв розвитку світової фінансової кризи 2020: формування політики реагування;
- розроблення напрямків та інструментів політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні.

У першому розділі досліджено сутність, типи та причини виникнення фінансових криз. Також здійснено історичний огляд світових фінансових криз, виявлено особливості фінансових криз двадцятого і двадцять першого сторіч. Систематизовано показники оцінки фінансових криз. Виділено чотири основні показники, що характеризують фінансові кризи: валютний курс, ВВП, інфляція, за допомогою яких надалі було проведено дослідження фінансової кризи 2019-2020 рр.

У другому розділі проаналізовані коливання фондових індексів основних країн світу та зміни валютного курсу України за 2020 р.; темпи

зростання світового ВВП; охарактеризовані інфляційні процеси у світі та в Україні.

Доведено, що більшість економік світу демонструють зниження темпів зростання ВВП та незначні інфляційні процеси. Коливання валютних курсів країн були зупинені діями національних банків та іншими підтримуючими заходами. Валюти більшості розвинених і країн, що розвиваються зміцнилися по відношенню до долара. В Україні не спостерігається стрімке закриття банків, суттєве зростання інфляції. На фоні негативної картини світової економіки, економіка України не зазнає критичних збитків від пандемії завдяки банківській системі та вибіркового впливу на галузі.

Таким чином, рецесія початку 2020 р., зумовлена як економічними трансформаціями, так і пандемією COVID-19, не має однозначних прогнозів розвитку. Це зумовлене в першу чергу наявністю суттєвого людського фактора перебігу даної рецесії. Фіскальні та монетарні заходи країн та міжнародних інституцій є основними інструментами подолання кризи.

Третій розділ роботи присвячений розробленню рекомендацій щодо політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020 в Україні. Фінансова криза 2020 формує як негативні, так і позитивні економічні явища. Одним із найважливіших позитивних явищ є зростання конкуренції і формування попиту на базові інновації шостого технологічного укладу, впровадження яких суттєво підвищить конкурентоспроможність товарів та послуг України в міжнародному просторі.

Запропоновано напрямки реагування на розгортання фінансової кризи 2020 р. в Україні:

- 1) стимулювання пропозиції: зниження ставки проценту; зниження податків; заходи, направлені на створення та використання нових технологій та ін.

- 2) стимулювання попиту: державні витрати (цільові програми та створення базових підприємств галузей на умовах державно-приватного

партнерства); розвиток внутрішнього попиту на основі створення виробничих інноваційних кластерів з робочими місцями з вищесереднім рівнем заробітної плати та ін.

Напрямки реагування є взаємозалежними. Прорітетним і дієвішим є напрямок стимулювання попиту. Це пов'язано з більшим значенням мультиплікативної дії державних витрат на ВВП країни згідно теорії кейнсіанського регулювання економіки.

Отже, фінансово-економічна ситуація в умовах пандемії Covid-2019 може бути покращена за допомогою комплексної системи заходів та проведення різних видів політики стимулювання попиту та пропозиції, зокрема підприємницької активності, розроблення та впровадження інновацій

Відповідно мета і завдання роботи є виконаними.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансових криз// Фінанси України. – № 5. – 2009. – С. 3-20.
2. Батракова Г.І. Фінансові кризи: причини, аналіз, шляхи виходу / Батракова Г.І., Щусь Л.В. //Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. Випуск 10, ч.2. – С. 143-146.
3. Беззуб І. Економічна криза в Україні: вибір між дефолтом та МВФ [Електронний ресурс] / І. Беззуб // Громадська думка про правотворення. – 2020. – № 5 (190). – С. 11–18. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2020/5.pdf>.
4. Бестужева С. В. Глобалізація та світова фінансова криза: прогнозована реальність [Текст]; Економічний простір №22/1. – Харків, 2009. – стр. 78–84. УДК 339.747.
5. Вінокуров Я. Ріст економіки Китаю сповільнився до мінімуму за останні 28 років [Електронний ресурс] / Ярослав Вінокуров. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/rist-ekonomiki-kitayu-spovilnivsya-do-minimumu-za-ostanni-28-rokiv>
6. В Нацбанке рассказали, как коронавирус повлиял на экономику Украины [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://latifundist.com/novosti/49069-v-natsbanke-rasskazali-kak-koronavirus-povliyal-na-ekonomiku-ukrainy>.
7. Вплив COVID-19 на світову економіку та зовнішню торгівлю України [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://voxukraine.org/uk/vpliv-covid-19-na-svitovu-ekonomiku-ta-zovnishnyu-torgivlyu-ukrayini/>.
8. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

9. Економіці Китаю пророкують зростання на 5% за підсумками року [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3008124-ekonomici-kitau-prorokuut-zrostanna-na-5-za-pidsumkami-roku.html>.

10. Кисельова К.С. Нова світова економічна криза – причини та тенденції / Кисельова К.С., Тарасенко С.В., О.І. Карінцева / Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку». 2020. – С. 31-32.

11. Ковалев В.В. Система предупреждения валютного и финансового кризисов в условиях глобализирующейся экономики: Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.14 – Мировая экономика / В.В. Ковалев. – М., 2007. – 23 с.

12. Колінець Л.Б. Наслідки глобальних кризових явищ для економіки України / Колінець Л.Б. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Випуск 18, ч.12. – С.54-57.

13. Макропрогноз по экономике Украины на 2020-23 годы [Електронний ресурс] // Capital Times. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.capital-times.com/insights/macro-forecast-2020>.

14. Обвал фондового рынка (2020) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Обвал_фондового_рынка_\(2020\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Обвал_фондового_рынка_(2020)).

15. Оверченко М. Мировые фондовые рынки рухнули вслед за нефтью [Електронний ресурс] / Михайло Оверченко – Режим доступу до ресурсу: <https://www.vedomosti.ru/finance/articles/2020/03/09/824729-fondovie-ruhnuti-neftyu>

16. Ортіна Г.В. Причини виникнення і наслідки економічних криз в ринковій економіці як об'єкти державного впливу // Державне управління:

удосконалення та розвиток № 2, 2015
<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1101>

17. Покатаев Ю. Н. // Экономические кризисы / Чаган — Экслен-Бен. — М. : Советская энциклопедия, 1978. — (Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров ; 1969—1978, т. 29).

18. Тимощук М. Куди курс тримаємо? Що зараз відбувається з долларом і чи втримається гривня на плаву [Електронний ресурс] / Микола Тимощук – Режим доступу до ресурсу: https://nv.ua/ukr/biz/experts/kurs-valyut-kurs-dolara-yak-vpline-kriza-i-chi-vporayetsya-grivnya-50078250.html?utm_source=set_lang.

19. Торговая война США и Китая обвалила фондовый рынок Азии [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/torgovaya-voyna-ssha-i-kitaya-obvalila-fondovyy-rynok-azii>.

20. Федоров М. Экономика Украины больна, но в этой болезни сила [Електронний ресурс] / Михайло Федоров. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://delo.ua/opinions/-ekonomika-ukrainy-bolna-no-v-bolezni-sila-367463/>.

21. Цегоев В. Циклический спад: с чем связан риск возникновения мирового экономического кризиса в 2020 году [Електронний ресурс] / Володимир Цегоев. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://russian.rt.com/business/article/648849-mirovaya-ekonomika-recessiya>.

22. Чорний понеділок: фондові ринки показали рекордне з 2008 року падіння [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/03/10/657842/>.

23. Bhowmik, D. (2018). Financial Crises and Nexus Between Economic Growth and Foreign Direct Investment. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(1), 58-74.

24. Mujtaba, B. G., McClelland, B., Williamson, P., Khanfar, N., Cavico, F. J. (2018). An Analysis of the Relationship between Regulatory Control and Corruption based on Product and Market Regulation and Corruption Perceptions Indices. *Business Ethics and Leadership*, 2(3), 6-20.

25. Musa A. Subeh, V. Boychenko. (2018). Causes, Features and Consequences of Financial Crises: a retrospective cross-country analysis. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(2), 111-122.

26. Singh, S. N. (2019). Business Inefficiencies and Youth Unemployment in Ethiopia: A Case Study of Mettu Town. *Business Ethics and Leadership*, 3(2), 93-106. [http://doi.org/10.21272/bel.3\(2\).93-106.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(2).93-106.2019)

27. Vasilyeva, T., Kozyriev, V. (2017). Scientific and methodical approaches to determining the center-orientation of financial conglomerates with the factor and cluster analysis. *Business Ethics and Leadership*, 1(1), 5-15.

28. C. P. Kindleberger and R Z. Aliber Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises. Publisher: 6th Edition, Revised Edition.2011.- 368 p.

29. The Global Financial Crisis, Developing Countries and Policy Responses Institute of Development Studies (IDS) In Focus Policy Briefing 7.1 March 2009

30. Currency Crisis [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/currency-crisis/>.

31. Euro Stoxx 50 (STOXX50E) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.investing.com/indices/eu-stoxx50>.

32. The Top 20 Economies in the World [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/>.

33. Real GDP growth [Электронный ресурс] // IMF – Режим доступа до ресурсу: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/CMQ.

34. China GDP Annual Growth Rate 1989-2020 Data [Электронный ресурс] // Trading Economics. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual>.

35. China scraps annual economic growth target for first time [Электронный ресурс] // BBC. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/business-52765958>.

36. External Debt by Country (2020) [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.globalfirepower.com/external-debt-by-country.asp>.

37. European Union External Debt: % of GDP [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/european-union/external-debt--of-nominal-gdp>.

38. The Graphic Truth: Emerging market external debt woes [Электронный ресурс]. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gzeromedia.com/the-graphic-truth-emerging-market-external-debt-woes>.

39. Ukraine GDP Growth Rate 2010-2020 Data [Электронный ресурс] // Trading Economic. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/ukraine/gdp-growth>.

40. [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/stock/>

41. [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCN@WEO/OEMDC/ARE/SAU?year=2020>

42. Inflation Rate - Forecast 2020-2022 [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/forecast/inflation-rate>.

ДОДАТОК А

SUMMARY

Kyselyova K.S. Global financial crises, its manifestations, consequences and prevention measures – Bachelor`s qualification paper. Sumy State University, Sumy, 2020.

Bachelor`s qualification paper is devoted to the formation of theoretical and methodological foundations for the analysis of the phenomenon of financial crises and the development of measures within the policy of responding to the financial crisis of 2020. The essence, types and causes of financial crises are investigated in the work; indicators of the financial crisis of 2020; the directions and tools of the policy of response to the development of the financial crisis of 2020 in Ukraine are offered.

Key words: financial crises, exchange rate, inflation, GDP, financial crisis 2020, response policy, positive and negative consequences of the crisis.

Анотація

Кисельова К.С. Світові фінансові кризи, їх прояви, наслідки та заходи попередження. – Кваліфікаційна бакалаврська робота. Сумський державний університет, Суми, 2020.

Кваліфікаційна бакалаврська робота присвячена формуванню теоретико-методичних основ аналізу явища фінансових криз та розроблення заходів в рамках політики реагування на розгортання фінансової кризи 2020р. У роботі досліджено сутність, типи та причини виникнення фінансових криз; проаналізовано індикатори фінансової кризи 2020 р.; запропоновано напрямки та інструменти політики реагування.

Ключові слова: фінансові кризи, валютний курс, інфляція, ввп, фінансова криза 2020, політика реагування, позитивні та негативні наслідки кризи.